

**Педагогика психология ва
ўқитиш методикаси кафедраси**

**МАВЗУ: МЕҲНАТ ТАРБИЯСИДА
ТАРБИЯЛАНУВЧИЛАРНИНГ
ЎЗИГА ХОС ХУСУИЯТЛАРИ**

П.ф.д., проф. З.К.Исмаилова

Режа:

1. Баркамол авлодни тарбиялашда меҳнат ва меҳнат тарбиясининг ўрни ва зарурияти.
2. Меҳнат тарбиясининг мазмуни ва моҳияти.
3. Меҳнат тарбиясида тарбияланувчиларнинг ўзига хос хусусиятлари
4. Узлуксиз таълимнинг касбий йўналишлари.

Педагогика фани меҳнат тарбиясини ташкил қилишда бир нечта талаблар қўяди:

Жумладан, меҳнатнинг ижтимоий ахлоқий аҳамиятига алоҳида эътибор бериш, меҳнат ўқувчининг ёши, ҳаёт тажрибаси ва имкониятларига мос бўлиши, уларнинг меҳнат фаолиятлари ижодий ҳаракатда бўлиши, ўз вақтида турли касблар ҳақида маълумотлар бериб борилиши, меҳнат аҳллари билан доимо суҳбат ва учрашувлар ташкил қилиш кабилар.

✓ **Меҳнат** – инсон эҳтиёжини қондириш асосида ташқи оламни ўзгартиришга қаратилган мақсадли фаолият бўлиб, у инсон фаоллигининг англанган бир турига киради.

Мутахассислик – фаолият шакллари бирлашмаси бўлиб, мазмун, воситалар, ташкилотлар, меҳнат натижалари ҳамда меҳнат субъектини тайёрлашга қўйиладиган талаблар мажмуини ташкил этади. Бу тушунчада **меҳнат фаолиятининг турли томонлари ва турли даражаси акс** эттирилади:

- 1) меҳнат объекти ва предмети, унинг мазмуни, шартлари ҳамда ташкилий жиҳатлари;
- 2) мақсадли вазифа ва меҳнатнинг натижавий характери;
- 3) меҳнат эгасининг хусусиятлари – унинг билимлари, малака, кўникма, қобилиятлари;
- 4) иқтисодий ва ижтимоий томонлари – ишга жойлашиш, моддий эҳтиёжларни қондирилиши, ижтимоий мавқенинг тасдиқланиши;
- 5) фаолият тури.

МЕҲНАТ ТАРБИЯСИНИНГ **ВАЗИФАЛАРИ:**

Меҳнат тарбиясининг асосий вазифаларига қуйидаги муаммолар бўйича амалий тавсияларни ўрганиш ва ишлаб чиқиш киради:

- ✚ Касбий фаолият муайян турларининг психологик хусусиятлари (унинг воситалари, мазмуни, ташкил этиш ва шарт-шароитлар, хатолар таҳлили, касблар класификасияси ва бошқалар);
- ✚ Шахс индивидуал-психологик хусусиятларини меҳнат самараси, муваффақияти ва хавфсизлигига таъсири;
- ✚ Шахс касбий лаёқати шаклланишининг қонуниятлари (касбга йўналтириш, касбий танлов, касбий тайёргарлик, меҳнатга мослашув);
- ✚ Меҳнат кишисининг функционал ҳолати (толиқиш, эмоционал зўриқиш, стресс, монотония ва бошқалар) ва уларни диагностика, профилактика ва коррекция қилиш усуллари;
- ✚ Инсон ва техника муносабатларининг асосий қонуниятлари;
- ✚ Янги техникани яратиш ва қўллаш жараёнининг инженер-психологик таъминоти (лойиҳалаш, баҳолаш).

***Меҳнат функцияларининг самарали амалга
ошиши куйидаги омилларга боғлиқдир:***

- 1) муайян фаолият учун лаёқатли кишиларни танлаш;*
- 2) касбий тайёргарлик;*
- 3) меҳнат жараёнини ташкил этиши ва расионал шароитлар;*
- 4) меҳнат қуролларининг қулайлиги ва самарали эканлиги;*
- 5) иш кўламига инсон имкониятларининг мос келиши;*
- 6) меҳнат хавфсизлиги тизими, касбий саломатлик ва умрни сақлаш, ишга лаёқатликни психологик қувватлаш.*

Меҳнат фаолиятини ташкил этувчи компонентлар тузилмаси

Меҳнат фаолияти

Меҳнат субъекти

Меҳнат фаолиятини бошқариш ва таъминлаш

Меҳнат шартлари

Физика-кимёвий ва ижтимоий муҳит

Меҳнат мазмуни

Меҳнат вазифаларини амалга ошириш жараёни ва усуллари

Меҳнатни ташкиллаштириш

Меҳнат вазифалари бажарилишининг давомийлиги, кўлами ва тартиби

Меҳнат воситалари

Фаолиятнинг материал (асбоб-ускуналари, машиналар) ва функционал (нутқ, ҳулқ, имо-ишоралар) қуроллари

МЕҲНАТ ФАОЛИЯТИ ТИЗИМИНИНГ ТУЗИЛМАВИЙ ЧИЗМАСИ

Меҳнат фаолиятини ўрганиш методлари

- 1) аниқ фаолиятнинг ўзига хос томонлари билан танишиш учун *иш хужжатларини таҳлил этиш*;
- 2) фаолият мазмунига оид маълумотни визуал тўплаш учун *иш жараёнини кузатиш*;
- 3) *хронометраж*, меҳнат жараёнининг айрим кўрсаткичларини баҳолаш;
- 4) меҳнат кишисидан ёзма ёки оғзаки равишда маълумот олиш учун *сўров (анкета, суҳбат, эксперт баҳолаш) методи*;
- 5) меҳнат вазифаларини бажаришга оид шахсий тасаввур, фикр, кечинмаларни *ўзида кузатиш ва ўзида ҳисоботи*;
- 6) меҳнат фаолиятига қўйилган экспериментатордан фаолиятга оид маълумотларни олиш *учун меҳнат методи*;
- 7) шахснинг ҳаётий ва фаолиятга оид маълумотларини таҳлили учун *биографик метод*;
- 8) фаолият шароитларини ўрганиш учун *физиолого-гигиеник методлар*;
- 9) меҳнат субъектининг психологик хусусиятларини ўрганиш учун *тажриба(табiiй ва лаборатория)методи*.

КАСБЛАР КЛАССИФИКАСИЯСИ

Касблар классификасиясига оид луғатларни кўриладиган бўлса, у ҳолда 7000 дан 35000 гача касблар мавжуд эканлиги кузатилади. Психологияда илмий-амалий вазифаларни ечиш учун бу касбларни систематизасиялаш, уларни қандайдир касбий ва психологик белгиларга кўра тақсимлаш ва қиёслаш керак бўлади.

Е.А.Климов томонидан ***“КАСБЛАРНИНГ ТҶРТ ХИЛ ДАРАЖА”СИ*** таклиф этилган.

Унга кўра, *биринчи даражага* объект тизимини инобатга олиб, беш хил тоифадаги касблар киритилган:

- 1) ОДАМ-ТАБИАТ (О-ТА) – АГРОНОМ, МИКРОБИОЛОГ, ...;
- 2) ОДАМ-ТЕХНИКА(О-ТЕ) – МЕХАНИК, ОПЕРАТОР, ПАЙВАНДЧИ,;
- 3) ОДАМ-ОДАМ(О-О) – ВРАЧ, ЎҚИТУВЧИ, СОТУВЧИ, ...;
- 4) ОДАМ-БЕЛГИЛАР СИСТЕМАСИ(О-БС) – МАТЕМАТИК, РЕДАКТОР,...;
- 5) ОДАМ-БАДИИЙ ОБРАЗ(О-БО) – ДИРИЖЁР, МУСАВВИР, АРТИСТ,

Фойдаланган адабиётлар:

1. Хўжаев Н., Хошимова М., Ҳакимова М. ва бошқалар. Педагогика. (дарслик) – Т.: ТДИУ, 2007.
2. Нишоналиев У. Турсунов И. «Педагогика курси» дарслик. Т. «Ўқитувчи» 2003. – 231 б.
3. Педагогика профессионального образования. Под. ред. В.А.Сластенина. Москва «Академія».2004.
4. Бордавская Н.В., Реан А.А. Педагогика.-М.: «Питер», 2004
5. Подласый И.П. Педагогика: Учебник. – М.: Юрайт.-Издат, 2009.
- 6.Педагогика. В.А.Сластенин, И.Ф.Исаев, А.И.Мищенко, Е.Н.Шиянов. Москва. «Школьная пресса». 2004.
7. Исмаилова З.К. Педагогика. Дарслик. Т.: “Молия”, 2008.
- 8.Шодмонова Ш, Хошимова М, Файзуллаева Н.”Тарбиявий ишлар услубиёти”. Ўқув кўлланмаси.-Т.: ТДИУ,2007, 178 б.
- 9.Шодмонова Ш, Тилабова Н. ”Тарбиявий ишлар услубиёти” курси бўйича таълим технологияси. Услубий кўлланма/ ”Иқтисодий тарбиядаги ўқитиш технологияси сериясидан”.-Т.:ТДИУ,2006-220
- 10.Шодмонова Ш, Тилабова Н. ”Тарбиявий ишлар услубиёти” курси бўйича ўқув услубий мажмуа. Услубий кўлланма/ ”Иқтисодий тарбиядаги ўқитиш технологияси сериясидан”.-Т.:ТДИУ,2006-220

VIII.Интернет сайтлари

1. www.glef.org. Джордж Лукасинг Таълимнинг фонди.
2. www.newhorizons.org. Таълимнинг янги уфқлари.
3. www.rhecherswithoutborders.org. Чегарасиз ўқитувчилар.
4. www.thelearningweb.net. Таълим тармоғи.
5. www.inetlibrary.com. Интернет-кутубхона

Э
Ь
Г
И
Б
О
Р
И
Н
Г
И
З
У
Ч
У
Н
Р
А
Х
М
А
Т
!!!

05.05.2014 йил.